

Euskal jitea Karrantzan

Herri baten aldian aldiko «historia» jaso nahi denean beharrezkoa da beti aintzinako denboretan burua murgiltzea, funtsezko eta fundamentuzko zeozer lortuko badugu behinik behin. Karrantza haranaren gaurko jitea zein heinetan den «euskalduna» jakiteko, edo eta, oraindik xehekiago, gaurko karrantzarrak bere burua, benetan, euskalduntzat duenentz, historiaren barnealdintzapenei begiradaxo bat ematea derrigorrezkoa zaigu.

Karrantzan aspaldi-aspaldian galdu zen euskera. Pentsaera-molde hori galdu zaigu bada. Zer dugu orduan karrantzarra?

Noiz galdu zen orduan euskera Karrantzan, azken batez euskalduntasunaren «ama»?

Karrantza Enkarterrietan dago, eta eskualde honen mendebaldean XVI. mendean hasi omen zen atzerapena (euskerarena). Gainera, Karrantzak (gaur) muga egiten du, ziri moduan sartuta dago Burgos eta Santanderren artean; beraz, Enkarterrietako lehen eskualde erdaldundua (Lanestosarekin batera) izango zen.

Atzerapenaren kausak: Erdi Aroko garaian Santander aldetik iristen diren astur-leondarren inbasioak. Noski, hau hasiera batetan izan zen atzerapenaren hasiera, gero mila eragin gehiago izan baitira.

Hizkuntza aspektu hau bukatzeko zera esan behar: ez dakigu zehazki noiz galdu zen euskera Karrantzan baina, halarik ere, toponimia (kasik gehiena) ez da euskalduna. (Eta honi buruz arestian galdetzen nion nik Koldo Mitxelena irakasleari *Karrantza* hitzaren jatorriaz. Bere aburuz, ez da euskalduna).

Badakigu, gutxi gora behera, zeren aurrean aurkitzen garen: aspaldian deseuskaldunduriko herri (haran) batekin. Aspaldi urrun hura ezagutuz, gaurko egoera ezagutzea da garrantzitsuena. Zein da karrantzarraren jarrera euskal arazoari buruz?

Esan behar, orain gutxira arte lozorroan edo egon dela hemen go bizilaguna. Frankismoaren diktadurapean Karrantza Euskal Herriko eskualderik ixilenetarikoa izan da, diktaduraren makineriak ia-ia lortu zuen karrantzarrak mututzea. Euskal Herrian greba orokorrak, manifestapenak eta abar egiten zirenean, Karrantzan bazirudien ez zela deusik gertatzen. Diktaduraren makineriaren hariak oro ondo zuzendurik zituen zapalkuntzazko botereak. Aspektu honetan Ka-

rrantzan minik gehienik egin duen estamentu bat, zalantzarik gabe, eliza izan da.

Baina, nola nahi den ere, 1968.aren inguruan garai berri bat hasten da Euskal Herrian, esnatuz doa haragi gorrian sentitu duen lokamutsetik; eta harekin batera Karrantza, pixkat, ere bai.

Euskal arnasa sartzten da indarrez berriro, eta 1970.az geroztik bortizkiago. Azken hamarkada hau dugu garairik hurbilena eta esannahitsuenetarikoa bat ere. Karrantzaz gazte anitz hemendik kanpora joan beharrean aurkituko da, ikasketak egitera edo eta lan egitera. Urteotan burutzen da (nire ustez) «euskeragabetasun-euskal kontzientzi eza» bitasunaren apurketa Karrantzan. Karrantzar gazteria korrante berri batetan sartzten da, eta karrantzar langile askok problematika berri bat aurkitzen du.

Euskal folklorea indartsu agertzen zaigu, herri kirolak berdintsu... Hona etorriko zaizkigu, adibidez, Xabier Lete eta Lurdes Iriondo euskeraz kantatzera (1973.ean edo, ez naiz ongi gogorazten). Pintadak eta ikurriñak agertzen dira...

Baina, ostera, diktadorearen heriotzaren ondoren ikusi ahal izan dugu aldaketarik nabarmenena (Euskal Herri osoan bezalaxe). Eta aldaketa honen funtsa gazteria izan da. Gehienak hemendik kanpo lana edo ikaslekua bilatzera behartuta, Euskal Herriko gazteriarren uretan barneratzen dira. Eta pentsamolde berri bat ekarriko du karrantzar «kontserbadore»aren burura. Asko eta asko sartuko dira euskal erakundeetan, euskalduntze-eskoletan eta abarretan: Euskal Herriko dinamikan.

Batek baino gehiagok ikusi eta sentitu izan du errepresioa ere. Adibideak zer edo zertarako baliagarri badira, hurbil-hurbil daukat nondik hartu. Neure familian. Anaia bat Karrantzatik bertatik poli-ziak eramana, beste bat Bilbon «hartua» (hauek oraindik frankismo-pean); eta neu: lehenengo batetan Lekeition Hildagoren guardia zibilek harrapatua eta gartzelara eramana (geroxeago amnistiatur), ondoren berriro poliziak atxilotua...

Nahiz eta agian exenpluak pertsonalegiak izan, Karrantzan azken urteotan lapikoan zer egosi izan den jakiteko erakusgarri gerta daitezke.

Zer esaten digu, ordea, karrantzar baserritarraren jokaerak?

Hemengo baserritarra, nonnahikoa legez, kontserbadorea da; sistemak integratua (hemen azken xede honetarako berezia izan da «mass mediaen» eragina, telebista izan delarik ia-ia haren ordezkari bakarra). Baina bere burua zertzat daukan itauntzen badiogu, ihar-despena bapatekoa da: «yo soy vasco». Eta halaxe da. Gaur egun Karrantzan oso finkaturik dago «basko» izatearen kontzientzia. Egunero eta ezagunago dute gainerako euskaldunek karrantzarra. Elkar komunikapena gero eta handiagoa da. PNV, eta, oro har, korrante abertzalea, da nagusi. Euskera ikasteko nahia ere ageri da...

Bi hitz bukatzeko: Karrantzan «basko» izatearen kontzientzia orokorra da. Zaharrean kontzientzia hori «paziente» bada ere (gehiengoan), gazteriarengan hezurmamitu egiten da. Kultur eta irakaskuntz politika egoki batekin, beharrezko baliabideekin, Karrantza berreuskaldundu ahal da. Dударik ez, Karrantza Euskadi da, ez euskalduna baina bai baskoa. ■ *Karlos Santisteban.*

«Alto jaialdien antolatzaileei»

Arrano Dendaria delakoaren artikulua argitaratu berri da *Egin-en* (1980-04-29) titulu horrekintxe. Aipagarri ikusten dut artikulua, bi arrazoigatik ikusi ere: salatzailegatik eta salakuntzagatik.

Xabier Amuriza da salatzailea. Eta Xabierrek badaki zertaz ari den. Eta Xabierrek ez dio bere izenaren «izen onari» amore eman, baizik eta salatu egin du. Ausardia erakutsi du.

Hona salakuntza: «Hitz batez hauxe esan nahi dut: bertso saio gehiegi antolatzen dela eta saiorik gehienak beste gauza baterako. (...) Bertsolarien azken txapelketa ondoko bolada aprobeztaturik, diru apur bat nondik atera ez zekiten askok eta askok bertsolari jaiak antolatu dituzte eta beste asko antolatzekotan dira, horrela beren diru problemak soluzionatzeko ustez. Hori bati bakarrik gogoratuko balitzaio, baliteke zer bait izatea. Baina nola gure Euskal Herrian bati gogoratzen zaiona gehienei berbera gogoratzen zaion, denbora gutxian erre dugu. Ez dirurik atera, ez jenderik bildu, ez bertso dezenterik egin. Erre».

Erre: hitz klabea gure politika eta kultura ulertzeko.

Salakuntza egitean ematen dituen arrazoietan ere bat nator Amurizarekin. Hainbat aldiz azpimarratu ditugun arrazoiak aipaturik ikusteak ez nau gutxi poztu: «Lehendabizi esan behar dena da kulturak berak ere bere independentzia behar du, alegia, berak izan behar du helburu nagusi egintza kulturalak antolatzen direnean. Bestalde eskale bati ogia emateko, beste eskale bati ogia kentzen ari gara. Gure kultura bera ere urri dago, egoera miserablean ez esategatik. Horrek ez du esan nahi beste sailekin zerikusirik ez duenik. Baina gauzak berezita. (...) Arrano dendariak jasan ezin duena da kultura —kasu honetan bertsolaritza— putetxe bat bihurtzea eta gainera inori probetxurik ez emateko».

Ez arrano dendariak ez beste inork jasan beharko luke hori, baina kultura putetxe bat bilakaraztea, kultur-gizonak erretzea, hori azken 15-20 urteotan maiz gertatu den gauza da. Kulturaren autonomia gutiegitan errespetatu da. Hainbat hitzaldi, hainbat kultur aste, hainbat jaialdi, hainbat kantaldi, herriko festen «dekorazio», «betegarri» edo antolatzaileen irudimen falta izan dira. Hona zer bilakatu diren gaur. Zultatzen den puxika baten antzera hustu dira